

กระบวนการจัดการความรู้ผ่านการถ่ายทอดความรู้
และภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนฮากกาออนไลน์:
ความสำเร็จและความท้าทาย

Knowledge management (KM): Transmitting local wisdom
of the Hakka community on-line-successes and challenges

ศิริเพ็ญ อั่งสิทธิพนพร *

ungsitipoonporn@yahoo.com

กุมารี ลาภาภรณ์ **

kumareela@gmail.com

บทคัดย่อ

www.hakkapeople.com เป็นเว็บไซต์ที่สร้างขึ้นเพื่อนำเสนอเรื่องราวของชาวฮากกา ซึ่งถือเป็นการอนุรักษ์สืบสานภาษา วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คนรุ่นต่อไป นอกจากนี้ยังเป็นพื้นที่ที่ทำให้ชาวฮากกา ตลอดจนผู้ที่มีความสนใจในเรื่องของชาวฮากกา มาพูดคุยแลกเปลี่ยน หรือนำเสนอความคิดเห็นต่างๆ จนกลายเป็นชุมชนออนไลน์ที่มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และโต้ตอบกันไปมาอย่างต่อเนื่อง ที่ผ่านมาผู้เขียนมีประสบการณ์ทำงานกับกลุ่มชาติพันธุ์ โดยมีพื้นที่ชุมชนชัดเจน แต่ยังไม่เคยทำงานกับกลุ่มคนผ่านเว็บไซต์ จึงนับเป็นความท้าทายทั้งในเชิงกระบวนการและการบริหารจัดการ

ผู้เขียนได้เห็นความสำคัญของการถ่ายทอดความรู้ของชาวฮากกา โดยเฉพาะความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวคน (Tacit Knowledge) จึงทำให้เกิดงานวิจัยในโครงการ “พลังภาษาและวัฒนธรรมในการส่งเสริมการถ่ายทอดภูมิปัญญาอย่างยั่งยืน ผ่านชุมชนออนไลน์ : กรณีศึกษา กลุ่มจีนฮากกา” โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อสนับสนุนศักยภาพของเจ้าของภาษาและวัฒนธรรมในการฟื้นฟูภูมิปัญญา เพื่อยกระดับแหล่งเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมบนเว็บไซต์ ให้เป็นแหล่งศึกษาและอ้างอิงเชิงวิชาการได้ และเพื่อสร้างชุดความรู้ภูมิปัญญาในรูปแบบต่างๆ บนเว็บไซต์ ด้านภาษาและวัฒนธรรม เป็นการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมเพื่อการสร้างเสริมสุขภาวะชุมชน จากการดำเนินการในโครงการวิจัยนี้ กระบวนการถ่ายทอดความรู้และภูมิปัญญา

*ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซีย มหาวิทยาลัยมหิดล

**นักวิจัยประจำศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซีย มหาวิทยาลัยมหิดล

ท้องถิ่นของชุมชนฮากกาออนไลน์ นับว่าเป็นต้นแบบของกระบวนการจัดการความรู้ในสังคมดิจิทัลได้แบบหนึ่ง

ผลการวิจัยพบว่า ผลสำเร็จของโครงการบรรลุเป้าหมายส่วนหนึ่ง โดยความสามารถของสมาชิกที่มีศักยภาพและความตั้งใจเขียนบทความที่เกี่ยวข้องกับชาวฮากกา เพื่อเผยแพร่ผ่านเว็บไซต์ จนทำให้เกิดผลสำเร็จ แต่ในระหว่างดำเนินงานมีปัญหาอุปสรรคหลายประการ เช่น สมาชิกส่วนใหญ่ไม่ทราบวิธีการเขียนบทความเชิงวิชาการ ทั้งยังเป็นการทำด้วยความสมัครใจ ไม่มีการบังคับ จำเป็นต้องมีวิธีการให้กำลังใจที่ดีพอ จึงจะผลิตผลงานได้ อย่างไรก็ตามความสำเร็จที่น่าชื่นชมอย่างหนึ่งคือ การดำเนินงานโครงการวิจัยนี้ ทำให้ชาวฮากกาเกิดความรัก ความห่วงแหนในชาติพันธุ์ตนเอง ดังจะเห็นได้จากความอนุเคราะห์หลายๆ ด้าน จากสมาคม ฮากกาในจังหวัดที่ได้จัดกิจกรรม เสมือนเป็นพี่น้องกันโดยแท้

คำสำคัญ : การจัดการความรู้, ฮากกาออนไลน์, การถ่ายทอดความรู้, ภาษาและวัฒนธรรมฮากกา

Abstract

The objective of www.hakkapeople.com is to represent Hakka narratives and stories as a means to revive and document the Hakka language and culture for the next generation. This website is provided for Hakka speakers and other people who are interested in learning about the Hakka and invites them to join and exchange their ideas. In the past, researchers worked with ethnic groups in their local communities but never worked with groups over the internet before. Thus, it poses a challenge in terms of both process and management.

The researchers consider Hakka knowledge transfer, especially tacit knowledge, as being of great importance. The research project “Language and Culture for Sustainably Promoting and Transmitting Local Wisdom via the Online Community: A Case Study of Hakka Chinese” has as its main objective to encourage the potential of native speakers to preserve and revive local knowledge and this resource will develop to be a learning and academic sources website. This research project promotes the transmission of the local wisdom of the Hakka community over the internet, a process that can be regarded as a model for knowledge management of digital communities.

The research project results found that there were some achievements which came from potential Hakka members who intended to write Hakka stories in order to disseminate them via the website. However, several problems and obstacles were encountered during the working process such as the fact that most Hakka members did not know how to write an academic article. Another challenge was that all Hakka members were volunteers. The researchers need to find a good strategy to encourage and empower them to the point that the project’s objectives can be achieved. One important success is that they have come to love and appreciate the high value of their ethnicity. The researchers have received great assistance from the Hakka association when conducting activities and every Hakka speaker is keen to participate and help in the spirit of family support.

Keywords: knowledge management, Hakka online, wisdom transmission, Hakka language and culture

1. บทนำ

ประเทศไทยมีกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะกรุงเทพมหานคร และอาศัยกระจุกกระจายอยู่ตามหัวเมืองใหญ่ ย่านเศรษฐกิจในจังหวัดต่างๆ เช่น จังหวัดนครสวรรค์ จังหวัดอุดรธานี จังหวัดสงขลา เป็นต้น กลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนเหล่านี้สามารถจำแนกออกตามท้องถิ่น โดยมีภาษาเป็นเครื่องมือในการจำแนกที่ชัดเจนที่สุด เช่น จีนแต้จิ๋ว จีนไหหลำ จีนกวางตุ้ง จีนฮกเกี้ยน จีนแคะ เป็นต้น หากลูกหลานไม่สามารถพูดภาษาของพ่อแม่ได้แล้ว ก็ไม่สามารถบอกได้ว่าตนเองเป็นจีนถิ่นใด หากมองลึกลงไปแล้ว คนไทยเชื้อสายจีนแต่ละถิ่นเหล่านี้ ยังคงมีความแตกต่างทางประเพณีและวัฒนธรรมในรายละเอียดอีกด้วย

ฮากกา ในภาษาจีนกลาง ออกเสียงว่า “เค่อเจีย” คำว่า ฮาก แปลตามตัวอักษรว่า แยก หรือผู้มาเยือน ส่วนคำว่า กา ความหมายทั่วไปหมายถึง บ้าน หรือ สำนัก หากนำมารวมกับคำว่า ฮาก นี้ ความหมายจะเปลี่ยนไปในอีกบริบทหนึ่ง ทำให้ กา หมายถึง พวก กลุ่ม หรือครอบครัว ส่วนคำว่า “แคะ” เป็นสำเนียงแต้จิ๋ว ซึ่งเป็นจีนกลุ่มใหญ่ในประเทศไทย คนไทยรู้จักคนฮากกาในนาม “จีนแคะ”

“ฮากกา” หรือ “จีนแคะ” ไม่มีความหมายที่บ่งบอกว่ามาจากพื้นที่ใด เนื่องจากเป็นกลุ่มจีนที่ย้ายถิ่น อพยพไปยังที่ต่างๆ ในจีนแผ่นดินใหญ่ การอพยพเป็นลักษณะกองคาราวานขนาดใหญ่ ไปถึงที่ไหนที่เห็นว่าทำเลเหมาะแก่การตั้งหลักปักฐาน ซึ่งแหล่งที่ตนไปปักหลักอยู่มีคนจีนอยู่ในพื้นที่เดิมอยู่ก่อนแล้ว กลุ่มตนจึงมีฐานะไม่ต่างกับแขกต่างถิ่น เจ้าของพื้นที่จึงเรียกชาวจีนแคะว่า “อาคันตุกะ หรือผู้มาเยือน” (วรศักดิ์ มหัทธโนบล, 2555)

การสืบทอดทางด้านภาษา องค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งประวัติศาสตร์ ประเพณี และวัฒนธรรม ที่บ่งบอกถึงอัตลักษณ์ของชาวจีนฮากกา ได้ผ่านการสืบทอดมาจากรุ่นสู่รุ่น โดยเฉพาะบรรพบุรุษชาวฮากกาที่อยู่ในประเทศจีน ผ่านการอพยพเข้าสู่ประเทศไทยแต่เนื่องจากผลกระทบเชิงนโยบายของรัฐบาลในอดีตที่มีความพยายามทำให้ “กลายเป็นไทย” กล่าวคือ การรวมศูนย์อำนาจทั้งด้านการปกครองและทางวัฒนธรรม หรือ “การสร้างวัฒนธรรมแห่งชาติ” อันเป็นหนึ่งเดียว ซึ่งราษฎรทุกคนต้องนำไปปฏิบัติ ผลจากนโยบายนี้เป็นการพยายามสลาย อัตลักษณ์ของท้องถิ่น ให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของสยาม โดยการบังคับการเรียนการสอนในโรงเรียนให้เป็นภาษาไทยกลาง และการพยายามลดทอนความสำคัญของอัตลักษณ์ท้องถิ่นลง ในขณะที่สถาปนาความสำคัญของ “วัฒนธรรมแห่งชาติ” อันเป็นหนึ่งเดียวมากขึ้น (Rujaja and Wyatt, 1995, น.76-77 อ้างในอนุธิร์ เดชเทพพร, 2012) ประกอบกับกระแสการกวาดล้างลัทธิสังคมนิยม คอมมิวนิสต์ ทำให้ไม่มีการจัดการเรียนการสอนภาษาจีนในโรงเรียนจีน ไม่ให้ใช้ภาษาจีนในสถานที่ราชการ จากนโยบายต่างๆ เหล่านี้ ส่งผลให้ชาวจีนที่อยู่ในประเทศไทย ไม่กล้าเปิดเผยตัวตน ทำให้ภาพความทรงจำในอดีต รวมทั้งภาษาและวัฒนธรรมของชาวจีนฮากกา ซึ่งแสดงถึงคุณค่าและความหมายอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน ขาดการส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น ดังจะเห็นได้จาก ปัจจุบันเยาวชน หรือคนรุ่นใหม่ พูดภาษาฮากกาไม่ได้ รวมทั้งไม่รู้จักรากเหง้าทางวัฒนธรรมของบรรพบุรุษของตนเอง

ด้วยเหตุนี้เองทำให้คนกลุ่มหนึ่ง ซึ่งมีเชื้อสายฮากกา ได้มีความพยายามในการจัดทำเว็บไซต์ชื่อ [www. Hakkapeople.com](http://www.Hakkapeople.com) เพื่อเป็นแหล่งในการรวบรวมข้อมูล ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับชาวฮากกา รวมทั้งยังเป็นพื้นที่ในการพูดคุยแลกเปลี่ยนเกี่ยวกับเรื่องราวของชาวฮากกาอีกด้วย จากการติดตามความเคลื่อนไหวบนเว็บไซต์นี้ของผู้เขียน เป็นเวลานานกว่า 3 ปี พบว่ามีคนหลากหลายกลุ่มอายุเข้ามาเป็นสมาชิก และมีความสนใจในประเด็น “ภาษาฮากกา” เป็นจำนวนมาก รวมทั้งมีหลายคนให้ความสนใจในการสืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับถิ่นที่อยู่ของบรรพบุรุษของตนเองในประเทศจีน เนื่องจากคนเหล่านี้ไม่ทราบว่าจะถามจากใคร เพราะพ่อแม่เสียชีวิตไปแล้ว บ้าง อ่านภาษาจีนไม่ได้บ้าง สถานการณ์เหล่านี้ถือเป็นสัญญาณที่ดีที่ชี้ให้เห็นว่า คนฮากกาส่วนหนึ่งได้เกิดความตระหนัก มองเห็นคุณค่าและความสำคัญของภาษา และวัฒนธรรมของชาว ฮากกา รวมทั้งต้องการค้นหารากเหง้าของบรรพบุรุษตนเอง แม้ว่าจะพูดภาษาฮากกาไม่ค่อยได้ หรือพูดไม่ได้เลยก็ตาม

อย่างไรก็ตาม การนำข้อมูล หรือความรู้ที่เกี่ยวข้องกับชาวฮากกา นำเสนอผ่านเว็บไซต์นี้ ยังคงขาดความสมบูรณ์ ไม่ครบถ้วน กล่าวคือ ผู้ที่เข้ามาเขียนความคิดเห็นได้เพียง 3 – 4 ครั้ง ก็หยุดเขียนไป ทำให้เกิดความไม่ต่อเนื่อง บางท่านเป็นผู้รู้ภาษาฮากกาเป็นอย่างดี แต่เป็นผู้สูงอายุ ไม่สามารถใช้คอมพิวเตอร์ได้ จึงต้องอาศัยลูกหลานในการพิมพ์ให้ ซึ่งหากไม่มีการกระตุ้นให้ท่านเหล่านั้นแสดงความรู้หรือภูมิปัญญาออกมา หรือจัดการให้เกิดความต่อเนื่อง ก็จะเป็นที่น่าเสียดาย และยังถือเป็นการสูญเสียโอกาสในการบันทึกความรู้ดี อันทรงคุณค่า เพื่อถ่ายทอดไปยังคนรุ่นต่อไป

จากเหตุผลดังกล่าว ทำให้ผู้เขียนได้ทำการวิจัยโครงการ “พลังภาษาและวัฒนธรรมในการส่งเสริมการถ่ายทอดภูมิปัญญาอย่างยั่งยืน ผ่านชุมชนออนไลน์ : กรณีศึกษากลุ่มจีนฮากกา” ซึ่งได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) โดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญคือ เพื่อสนับสนุนศักยภาพของเจ้าของภาษาและวัฒนธรรมในโลกไซเบอร์ ในการฟื้นฟูภูมิปัญญาและสุขภาวะชุมชน เพื่อยกระดับแหล่งเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมบนเว็บไซต์ ให้เป็นแหล่งศึกษาและอ้างอิงเชิงวิชาการได้ ซึ่งเป็นที่พบปะของคนในชุมชนเว็บฮากกา ใน การที่จะธำรงรักษาภาษาและวัฒนธรรมต่อไป และเพื่อสร้างชุดภูมิปัญญาในรูปแบบต่างๆ บนเว็บไซต์ด้านภาษาและวัฒนธรรม เป็นการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมเพื่อการสร้างเสริมสุขภาวะชุมชน (ศิริเพ็ญ อึ้งสิทธิพูนพร สิงหนาท น้อมเนียน และกุมาริ ลาภาภรณ์, 2557)

บทความเรื่องนี้ ผู้เขียนมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอกระบวนการจัดการความรู้ โดยมองผ่านการทำงานโครงการวิจัย “พลังภาษาและวัฒนธรรมในการส่งเสริมการถ่ายทอดภูมิปัญญาอย่างยั่งยืน ผ่านชุมชนออนไลน์ : กรณีศึกษากลุ่มจีนฮากกา” ซึ่งจะชี้ให้เห็นว่าการถ่ายทอดความรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนฮากกาออนไลน์ มีกระบวนการจัดการความรู้อย่างไร โดยใช้แนวคิดการจัดการความรู้ในการวิเคราะห์ พร้อมทั้งนำเสนอความสำเร็จและความท้าทายในระหว่างการทำงานโครงการ และในอนาคตต่อไป

2. แนวคิด นิยามของความรู้และการจัดการความรู้

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับความรู้

มีผู้ให้นิยาม “ความรู้” ไว้หลายท่านโดยสรุปได้ว่า ความรู้เกิดจากการสังสม คั่นคว้าของประสบการณ์ ประสานกับสารสนเทศอย่างเหมาะสม และเป็นส่วนผสมที่กลมกลืนของคุณค่า (values) ความจริง (truth) ความเชื่อ (beliefs) ความสามารถ (capacity) รวมถึงดุลยพินิจ (judement) ซึ่งแต่ละบุคคลอาจได้มาจากหลายช่องทาง โดยเฉพาะการลงมือทำหรือปฏิบัติจริง (action or practice) (Davenport and Prusak, 1998; Senge P.M., 2006; อัญญาณี คล้ายสุบรรณ, 2550) ส่วนพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) ได้ให้ความหมายของความรู้ไว้ว่า คือสิ่งที่สังสมมาจากการศึกษาเล่าเรียน การค้นคว้า หรือประสบการณ์ รวมทั้งความสามารถเชิงปฏิบัติและทักษะ เช่น ความรู้เรื่องประวัติศาสตร์, สิ่งที่ได้รับมาจากการได้ยิน ได้ฟัง การคิด หรือการปฏิบัติ เช่น ความรู้เรื่องสุขภาพ ความรู้เรื่องนิทานพื้นบ้าน เป็นต้น

ความรู้มีความสำคัญทั้งส่วนบุคคล และส่วนองค์กร รวมถึงชุมชน และสังคม โดยจำเป็นจะต้องอาศัย ข้อมูล และสารสนเทศ ที่ผ่านกระบวนการวิเคราะห์ เอื้อให้เกิดประโยชน์ในการตัดสินใจ นอกจากนี้ความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคล และสามารถนำออกมาใช้ประโยชน์ถือเป็นสิ่งสำคัญที่จะนำไปสู่การพัฒนาองค์กร หรือชุมชนอีกด้วย

ประเภทของความรู้ แบ่งออกเป็นหลายลักษณะดังนี้

Polanyi และ Nonaka ได้แบ่งความรู้ออกเป็น 2 ประเภท (อัญญาณี คล้ายสุบรรณ, 2550) คือ

1) Tacit Knowledge หมายถึงความรู้ที่แฝงและฝังอยู่ในคน อยู่ในสมองบุคคลผู้เป็นเจ้าของความรู้ เป็นความรู้ที่ไม่เป็นทางการ (informal) การถ่ายทอดรายละเอียดออกมาเป็นเอกสารทำได้ยาก เป็นความรู้ที่เจ้าของความรู้ได้มาจากประสบการณ์เป็นหลัก Tacit Knowledge มีลักษณะความเป็นส่วนบุคคลสูง ยากที่จะทำให้อยู่ในรูปแบบที่ชัดเจนหรือเป็นทางการ จึงเป็นการยากที่จะสื่อสารให้คนอื่นได้รู้ ดังที่ Polanyi ได้กล่าวไว้ว่า “We can know more than we can tell” (เราสามารถรู้ได้มากกว่าที่เราจะสามารถบอกออกมาได้) เป็นความรู้ที่ยังรำลึก อยู่ใน การกระทำ

Tacit Knowledge ประกอบด้วยบางส่วนของทักษะ ซึ่งมีลักษณะไม่เป็นทางการ ยากที่จะดักจับ (capture) เป็นความรู้แบบ know how คือรู้วิธีการที่จะทำแต่บอกออกมาเป็นคำพูด หรือคำอธิบายที่ชัดเจนได้ยาก ขณะเดียวกัน Tacit Knowledge ก็มีมิติของการรู้และการรับรู้ที่สำคัญ ซึ่งมีมิติดังกล่าวจะประกอบด้วยต้นแบบในใจ (mental model)¹ ความเชื่อ (beliefs) และมุมมองที่เรายอมรับว่าเป็นจริงยังติดอยู่ในใจ ดังนั้นจึงเป็นเรื่องยากที่จะบอกเล่าออกมาเป็นคำพูด (Nonaka, 1998) นอกจากนี้ Tacit Knowledge ยังประกอบด้วยกฎแห่งมวลประสบการณ์และสัญชาตญาณ (rules of thumb)² ประสบการณ์ (experience) ความจริงที่ได้จากการปฏิบัติ

(ground truth) ดุลยพินิจ (judgement) คุณค่า ข้อสันนิษฐาน (assumption) และเชาวน์ (intelligence) องค์ประกอบเหล่านี้ได้มาจากระบวนการลองผิดลองถูกในการลงมือปฏิบัติงาน (Tiwana, 2000)

2) Explicit Knowledge คือ ความรู้ที่ปรากฏชัดแจ้ง เป็นความรู้ที่เจ้าของความรู้สามารถบอกหรือบรรยายออกมาเป็นคำพูด หรือข้อเขียนได้ ส่งผ่านหรือสื่อสารออกมาเป็นภาษาที่เป็นระบบ มีรูปแบบที่ชัดเจน สามารถแบ่งปันแลกเปลี่ยนกับคนอื่นได้ รวมทั้งสามารถถ่ายทอดออกมาอยู่ในสื่อประเภทต่างๆ ได้ เช่น ฐานข้อมูล หนังสือ เอกสาร ตำรา คู่มือ เป็นต้น ความรู้ประเภทนี้สามารถมองเห็น สัมผัส และเข้าถึงได้สะดวกมากกว่า Tacit Knowledge ซึ่งมีลักษณะเป็นนามธรรม และมีความเป็นส่วนตัวสูง การจะเข้าถึงหรือจะได้รับความรู้จากเจ้าของความรู้ ต้องขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่างโดยเฉพาะความพึงพอใจ ความสนิทสนมคุ้นเคย ตลอดจนความไว้วางใจระหว่างเจ้าของความรู้กับผู้รับความรู้

อาจกล่าวได้ว่า Tacit Knowledge เป็นวิถีชีวิต เป็นความจริงที่ปรากฏตรงหน้า เป็นความรู้ที่สำคัญมากต่อการทำงาน แต่บางครั้งศักยภาพของคนเพียงคนเดียวอาจจะมีพลังไม่มากพอ จำเป็นต้องมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ หากทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ดีพอ จะช่วยให้คนสามารถพัฒนา Tacit Knowledge ในระดับคุณภาพสูงได้

2.2 การจัดการความรู้

วิจารณ์ พานิช ได้อธิบายความหมายของการจัดการความรู้ไว้ว่า การจัดการความรู้เป็นกิจกรรมที่ซับซ้อน และกว้างขวาง ไม่สามารถให้นิยามด้วยถ้อยคำสั้นๆ ได้ ต้องให้นิยามหลายข้อ จึงครอบคลุม สรุปโดยย่อ หมายถึง การรวบรวม การจัดระบบ การจัดเก็บและการเข้าถึงข้อมูล เพื่อสร้างเป็นความรู้โดยใช้เทคโนโลยีด้านข้อมูลและด้านคอมพิวเตอร์เป็นตัวช่วยจัดการ หลังจากนั้นต้องมีการแบ่งปันความรู้ (knowledge sharing) ถ้าไม่มีการแบ่งปันความรู้ ความพยายามในการจัดการความรู้จะไม่ประสบผลสำเร็จ ทั้งยังต้องการผู้เชี่ยวชาญในสาขาใดสาขาหนึ่งสำหรับช่วยแนะนำวิธีประยุกต์ใช้การจัดการความรู้ การจัดการความรู้เป็นเรื่องของการเพิ่มประสิทธิภาพขององค์การ

Stair กล่าวว่า การบริหารจัดการความรู้ เป็นกระบวนการรวบรวม จัดการความรู้ ความชำนาญ ไม่ว่าความรู้นั้นจะอยู่ในคอมพิวเตอร์ ในกระดาษ หรือในตัวบุคคล โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อจัดการให้บุคลากรได้รับความรู้ และแลกเปลี่ยนความรู้ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจากเดิม โดยให้เกิดประสบการณ์และความชำนาญเพิ่มขึ้น (ไพบุลย์ ปะวะเสนะ, 2547)

กล่าวโดยสรุป การจัดการความรู้ หมายถึง การสร้าง การแสวงหา การค้นคว้า รวบรวม การจัดระบบ การจัดเก็บ รวมถึงการแบ่งปัน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อให้สามารถเข้าถึงข้อมูล และนำไปใช้ประโยชน์ได้ง่าย รวมถึงเกิดการแบ่งปันความรู้ เพื่อนำไปสู่การพัฒนางานหรือองค์กร

2.3 องค์ประกอบหลักของการจัดการความรู้

ในการจัดการความรู้มีองค์ประกอบหลักอยู่ 3 ประการ ได้แก่

1) คน ซึ่งถือว่าเป็นองค์ประกอบหลักที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นทั้งแหล่งความรู้ เป็นแหล่งรวมความรู้ และเป็นผู้นำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ หากไม่มีคนจะทำให้ความรู้นั้นไม่สามารถเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถ่ายทอดได้ด้วยตัวของมันเอง

2) เทคโนโลยี ถือเป็นเครื่องมือเพื่อให้คนสามารถค้นหา จัดเก็บ แลกเปลี่ยน รวมทั้งนำความรู้ไปใช้ได้อย่างง่ายและรวดเร็วขึ้น

3) ระบบการจัดการความรู้ หรือกระบวนการจัดการความรู้ เป็นการบริหารจัดการเพื่อนำความรู้จากแหล่งความรู้ไปให้ผู้รู้ เพื่อทำให้เกิดการปรับปรุงและเกิดนวัตกรรมใหม่ๆ

การบริหารจัดการความรู้และการทำให้เกิดวงจรความรู้ใหม่ๆ ตลอดเวลานั้น คนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้เกิดนวัตกรรมใหม่ เพราะคนเป็นแหล่งความรู้และเป็นผู้นำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ โดยมีเทคโนโลยีและกระบวนการช่วยทำให้คนได้ความรู้ตรงกับความต้องการในเวลาที่ต้องการ

2.4 การสร้างและการถ่ายโอนความรู้

ความรู้ใหม่เกิดและประยุกต์ใช้ในตัวตน และความรู้เหล่านั้นถูกถ่ายทอดไปยังบุคคลอื่นๆ เป็นการถ่ายโอนความรู้ (knowledge transfer) การถ่ายโอนความรู้เป็นกระบวนการที่ประกอบด้วยภาระกระทำ 2 อย่าง คือ การส่งผ่าน (transmission) และ การซึมซับ (absorption) กล่าวคือ มีการส่งความรู้ไปให้ผู้รับที่มีศักยภาพในการรับ และผู้รับก็ซึมซับความรู้นั้นไว้ และมีการใช้ความรู้นั้นให้เกิดประโยชน์ด้วย (Devenport&Prusak, 1998 อ้างจากอัญญาณี คล้ายสุบรรณ, 2550)

Nonaka ได้อธิบายขั้นตอนการสร้างและถ่ายโอนความรู้ว่า ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน กล่าวคือ

1) Socialization เป็นการแบ่งปันแลกเปลี่ยนเรียนรู้จาก Tacit Knowledge สู่อื่นๆ Tacit Knowledge เป็นการถ่ายโอนความรู้จากบุคคลสู่บุคคล โดยแลกเปลี่ยนประสบการณ์ตรงของผู้สื่อสารระหว่างกัน อาจอยู่ในรูปแบบของการพูดคุยระหว่างกันอย่างไม่เป็นทางการ หรือรูปแบบการประชุมพูดคุย เป็นต้น

2) Externalization เป็นการดึงความรู้จาก Tacit Knowledge สู่อื่นๆ Explicit Knowledge เป็นการดึงความรู้จากภายในตัวตน ถ่ายทอดออกเป็นลายลักษณ์อักษร เช่น ตำรา คู่มือ เป็นต้น

3) Combination เป็นการรวบรวมความรู้ที่ได้จาก Explicit Knowledge สู่อื่นๆ Explicit Knowledge คือการรวบรวมความรู้จากหนังสือ ตำรา Explicit Knowledge มาสร้างเป็นความรู้ประเภท Explicit Knowledge ใหม่

4) Internalization เป็นการนำความรู้จาก Explicit Knowledge กลับเข้าไปเป็นความรู้ Tacit Knowledge คือการนำความรู้ที่เรียนรู้มาไปปฏิบัติจริง

2.5 กระบวนการจัดการความรู้

ปัจจุบันกระบวนการจัดการความรู้มีหลากหลายรูปแบบ อาทิ รูปแบบวงจรเรียนรู้ ยกกำลังบวก สามคว่ำ (ประพันธ์ ผาสุกยัต), รูปแบบปลาหัว (วิจารณ์ พานิช), รูปแบบตามแนวทางของสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ เป็นต้น ซึ่งสามารถนำกระบวนการจัดการความรู้แต่ละรูปแบบไปใช้พัฒนาองค์กร ชุมชน หรือสังคมตามบริบทและความเหมาะสม ในที่นี้ผู้เขียนจะใช้กระบวนการจัดการความรู้ตามแนวทางของสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติในการวิเคราะห์กระบวนการถ่ายทอดความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวฮากกา ภายใต้โครงการวิจัยเรื่อง “พลังภาษาและวัฒนธรรมในการส่งเสริมการถ่ายทอดภูมิปัญญาอย่างยั่งยืน ผ่านชุมชนออนไลน์ : กรณีศึกษากลุ่มจีนฮากกา” โดยแนวคิดการจัดการความรู้ ประกอบด้วย การสร้างและการถ่ายโอนความรู้ และกระบวนการจัดการความรู้ตามแนวทางของสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ โดยมีขั้นตอนและกระบวนการ 7 ขั้นตอนได้แก่ การบ่งชี้ความรู้, การสร้างและแสวงหาความรู้, การจัดความรู้ให้เป็นระบบ, การประมวลและกลั่นกรองความรู้, การเข้าถึงความรู้, การแบ่งปันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการเรียนรู้ เพื่อทำให้เห็นภาพของการจัดการความรู้ และสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการถ่ายทอดความรู้กับชุมชนอื่นๆ ต่อไป

3. กระบวนการถ่ายทอดความรู้ภาษาและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวฮากกาออนไลน์

3.1 Hakkapeople online

**“เว็บไซต์เพื่อสืบสานวัฒนธรรมชาวฮากกา
และการพบปะของพี่น้อง 客家 หรือ 客人 ทุกท้องถิ่น”**

ข้อความนี้ได้ปรากฏบนหน้าเว็บไซต์ www.hakkapeople.com ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเว็บไซต์นี้เป็นพื้นที่ของการพบปะ แลกเปลี่ยนความรู้ และความคิดเห็นที่เกี่ยวข้องของชาวฮากกาทั้งในประเทศไทย และประเทศอื่นๆ โดยผู้จัดทำเว็บไซต์นี้มีจุดมุ่งหมายสำคัญที่จะสืบสานความรู้และวัฒนธรรมของชาวฮากกาไว้

คุณคนกร ศรีมิ่งมงคล เว็บมาสเตอร์ชาวฮากกา จัดทำเว็บไซต์ hakkapeople.com มีความประสงค์และความตั้งใจที่จะทำให้เว็บไซต์นี้ เป็นพื้นที่รวบรวมความรู้ของชาวฮากกาเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าของผู้ที่สนใจ ทั้งชาวฮากกา และไม่ใช่ชาวฮากกา นอกจากนี้ยังได้เปิดพื้นที่ให้สมาชิกเว็บไซต์ได้มีโอกาสนทนา แลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อเป็นการบันทึกเรื่องราวสืบสานตำนานของชาวฮากกาให้สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น

ดังคำกล่าวที่คุณคนกร เคยกล่าวไว้ว่า

“ความรู้ต่างๆ และสิ่งต่างๆ ที่อยู่บนเว็บ เกิดขึ้นจากพี่น้องชาวฮากกา ได้
รวบรวมกันสะสมเอาไว้ และกลายเป็นแหล่งที่มีข้อมูลฮากกาภาษาไทย
มากที่สุด จะเห็นว่ามีหลายๆ หน่วยงานก็นำข้อมูลจากเว็บไปเผยแพร่ต่อ”

คนกร ศรีมิ่งมงคลกุล

6 เมษายน 2557 (จ.ราชบุรี)

ภายในเว็บไซต์ประกอบด้วยหัวข้อต่างๆ มากมาย อาทิ

- หัวข้อชั้นหนังสือ เป็นหัวข้อที่สมาชิกเว็บไซต์ได้นำเสนอความรู้ที่เป็นประโยชน์เกี่ยวกับชาวฮากกา เช่น ข้อมูลตระกูลแซ่, ประเพณีและเทศกาลต่าง ๆ, ชาวฮากกาในประเทศจีน เป็นต้น
- กระดานสนทนา (webboard) จะเป็นพื้นที่สำหรับสมาชิกเว็บไซต์ได้พูดคุยแลกเปลี่ยนในประเด็นต่างๆ โดยแบ่งเป็นหัวข้อการสนทนาหลักๆ 5 หัวข้อ ได้แก่ คุยเรื่องทั่วไป, บันทึกร่วมชม แนะนำตัว, ประเด็นสอบถาม, เกี่ยวกับภาษา และแจ้งข่าวสาร เป็นต้น
- บล็อก (blog) เป็นพื้นที่สำหรับให้สมาชิกเว็บไซต์ได้บันทึกความรู้ ความคิดของตนเอง และสมาชิกเว็บไซต์คนอื่นๆ สามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเจ้าของเรื่อง หรือเจ้าของบล็อกได้โดยตรง
- วิธีการใช้ เป็นการอธิบายวิธีการใช้งานเบื้องต้น และผู้ใช้สามารถตั้งคำถาม หรือมีข้อสงสัยซักถามกับทางเว็บมาสเตอร์ได้โดยตรง

จากการสังเกตและติดตามของผู้เขียน โดยการสมัครเป็นสมาชิกเว็บไซต์ และติดตามความเคลื่อนไหวของเว็บไซต์มานานกว่า 5 ปี พบว่า เว็บไซต์นี้เป็นแหล่งรวบรวมองค์ความรู้ของชาวฮากกา โดยมีผู้รู้เข้ามาเขียน หรือนำเสนอข้อมูล เรื่องราวต่างๆ มากมายอันเป็นประโยชน์ โดยเรื่องที่มีผู้คนหรือสมาชิกเว็บไซต์ให้ความสนใจมากที่สุดคือ ต้องการเรียนรู้ภาษาฮากกา ซึ่งปัจจุบันมีผู้รู้ภาษาฮากกาอย่างด้อยมาก บางท่านเป็นผู้มีความรู้ แต่ด้วยเงื่อนไขและข้อจำกัดในการใช้คอมพิวเตอร์ ทำให้ไม่สามารถถ่ายทอดความรู้เหล่านั้นได้ หากไม่มีการกระตุ้นหรือหาวิธีอื่นจะเป็นการสูญเสียโอกาสในการบันทึกความรู้เพื่อถ่ายทอดสู่คนรุ่นต่อไป ทำให้ผู้เขียนได้จัดทำโครงการวิจัย “พลังภาษาและวัฒนธรรมในการส่งเสริมการถ่ายทอดภูมิปัญญาอย่างยั่งยืนผ่านชุมชนออนไลน์ : กรณีกลุ่มจีนฮากกา” โดยได้รับการสนับสนุนจากกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) คำถามวิจัยที่สำคัญคือ ทำอย่างไรให้เว็บไซต์ hakkapeople.com เป็นแหล่งเรียนรู้ภาษา-วัฒนธรรม และนำไปอ้างอิงในเชิงวิชาการได้ รวมทั้งสนับสนุนศักยภาพเจ้าของภาษาและวัฒนธรรมบนโลกไซเบอร์ในการฟื้นฟูภาษาและภูมิปัญญาของตนเองได้

3.2 จากโลกออนไลน์ สู่โลกแห่งการปฏิบัติจริง

ผู้เขียนมีประสบการณ์การทำงานวิจัยในประเด็นการฟื้นฟูภาษาและภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกับเจ้าของภาษาในลักษณะพื้นที่เชิงหมู่บ้าน หรือภายในชุมชนมาเป็นเวลาเกือบ 10 ปี แต่ยังไม่เคยทำงานวิจัยกับชุมชนชาวฮากกาบนพื้นที่ชุมชนออนไลน์ จึงเป็นความท้าทายในระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตามการทำงานร่วมกับชุมชนชาวฮากกาออนไลน์ ได้ทำให้ผู้เขียนเห็นประโยชน์ของการใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการสืบสานภาษาและวัฒนธรรมของชาวฮากกาผ่านโลกออนไลน์ โดยมีลำดับขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

1) ค้นหาผู้เข้าร่วมโครงการ/เครือข่าย

ก่อนที่ผู้เขียนจะเริ่มดำเนินงานโครงการ ผู้เขียนได้ทำความเข้าใจกับเว็บมาสเตอร์เว็บไซต์เกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการ รวมทั้งได้ติดต่อหาพบกับสมาชิกเว็บไซต์ เพื่อหาผู้เข้าร่วมดำเนินงานวิจัย โดยพิจารณาจากข้อมูลที่สมาชิกเว็บไซต์แต่ละคนได้นำเสนอขอเขียนไว้ นอกจากนี้ยังได้เผยแพร่เอกสารโครงการวิจัยผ่านเว็บไซต์ hakkapeople.com ทำให้มีผู้สนใจเข้าร่วม จำนวนกว่า 20 คน โดยมีชาวฮากกาที่ไม่ได้อยู่แต่ในเขตกรุงเทพและปริมณฑลเท่านั้น แต่เป็นสมาชิกชาวฮากกาที่มาจากทั่วทุกสารทิศ เช่น ชาวฮากกา จากหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา จังหวัดนครสวรรค์ จังหวัดราชบุรี จังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดนครราชสีมา เป็นต้น

2) ทำความเข้าใจ/สำรวจความพร้อมของผู้เข้าร่วม

เมื่อได้จำนวนผู้ร่วมโครงการวิจัยในเบื้องต้นแล้ว ทีมวิจัยได้จัดประชุมชี้แจงโครงการ โดยเชิญสมาชิกเว็บไซต์ที่สนใจเข้าร่วมประชุม เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการ เป้าหมาย วัตถุประสงค์ ตลอดจนวิธีการดำเนินงาน พร้อมกับร่วมแลกเปลี่ยน และแสดงความคิดเห็นร่วมกัน การประชุมครั้งนี้เป็นการประชุมครั้งแรกที่ทำให้สมาชิกเว็บไซต์ชาวฮากกาได้มีโอกาสได้พบปะ พูดคุยร่วมกันจากโลกออนไลน์สู่โลกแห่งความเป็นจริง จนหลายท่านได้กล่าวว่า “คุยกันมาตั้งนาน เพิ่งจะเห็นหน้ากันในวันนี้”

นอกจากนี้ยังทำให้สมาชิกเว็บไซต์ ได้รู้จักกับเว็บมาสเตอร์ตัวจริง รวมถึงเบื้องหลังของการจัดทำเว็บไซต์ จากการพบปะกันครั้งนี้อย่างน้อยได้ทำให้ผู้วิจัยเกิดความมั่นใจว่า สมาชิกเว็บไซต์ที่เข้าร่วมประชุมครั้งนี้มีใจรักที่อยากจะสืบสานความรู้ ภาษา และวัฒนธรรมของชาวฮากกาสืบทอดไปยังคนรุ่นหลังในระดับหนึ่ง

ในการประชุมครั้งนั้นได้มีการกำหนดหัวข้อ หรือประเด็นที่สมาชิกเว็บไซต์แต่ละคนจะพัฒนาเป็นบทความที่สามารถอ้างอิงได้ เช่น ประเด็นด้านประวัติศาสตร์ชาวฮากกา, ภาษาและวรรณกรรม, อาหาร, วัฒนธรรม และเทศกาลตำนานจีน เป็นต้น

3) จัดประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง “การบันทึกข้อมูลภาษาและวัฒนธรรมจีนฮากกา ผ่านชุมชนออนไลน์”

หลังจากที่ทำให้สมาชิกเว็บไซต์ได้รู้จักกัน ได้เข้าใจเป้าหมายของการทำงานวิจัยเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ทีมวิจัยได้จัดประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่อง “การบันทึกข้อมูลภาษาและวัฒนธรรมจีนฮากกา ผ่านชุมชนออนไลน์” โดยเป็นการให้ความรู้เรื่อง “เขียนบทความออนไลน์ อย่างนิดเดียว”

โดยมีเนื้อหาที่สำคัญ เช่น ทำไมจึงเขียนบทความ, ความหมายของบทความ, องค์ประกอบของบทความ, ขั้นตอนการเตรียมเขียนบทความ เป็นต้น นอกจากนี้เว็บมาสเตอร์ยังได้ให้ความรู้ในการนำบทความ รวมทั้งรูปภาพ หรือคลิปขึ้นแสดงบนเว็บไซต์ เพื่อให้สมาชิกเว็บไซต์เกิดความเข้าใจ และมีความมั่นใจในการเขียนบทความ แต่การประชุมครั้งนี้กลับทำให้สมาชิกเว็บไซต์เกิดความกังวล และเกิดข้อสงสัยว่าจะทำอย่างไรจึงจะเป็นบทความวิชาการ ทั้งนี้ทีมวิจัยได้อธิบายโดยใช้คำศัพท์อย่างง่าย ไม่ใช่คำศัพท์เชิงวิชาการ รวมถึงเน้นย้ำให้มีการอ้างอิงข้อมูลอย่างมีหลักการด้วย

4) ลงพื้นที่เรียนรู้ภูมิปัญญาชาวฮากกาในภาคสนาม

เมื่อสมาชิกเว็บไซต์ได้รู้จักวิธีการเขียนบทความแล้ว ทีมวิจัยได้จัดกิจกรรมลงพื้นที่เพื่อเรียนรู้ภูมิปัญญาของชาวฮากกาในที่ต่างๆ โดยได้จัดที่จังหวัดราชบุรี จังหวัดบุรีรัมย์ และจังหวัดนครราชสีมา

การไปเยือนชาวฮากกาในจังหวัดราชบุรี ทำให้ได้รับความรู้เกี่ยวกับประวัติ ความเป็นมาของกลุ่มฮากกา จังหวัดราชบุรี รวมทั้งยังได้แลกเปลี่ยนความรู้ในประเด็นต่างๆ เช่น ปัญหาการสืบทอดภาษาและวัฒนธรรมของชาวจีนฮากกาในปัจจุบัน, ประวัติศาสตร์การอพยพ และการตั้งถิ่นฐานของบรรพบุรุษของแต่ละบุคคล, ประเพณี และพิธีกรรมของชาวจีนฮากกาที่หายไปแล้ว นอกจากนี้สมาชิกเว็บไซต์ยังได้มีโอกาสศึกษาดูงานที่โรงงานทอผ้าชาวม้า ซึ่งถือเป็นอาชีพอันเป็นเอกลักษณ์ของชาวฮากกาในจังหวัดราชบุรีอีกด้วย

ส่วนการไปเยือนชาวฮากกาในจังหวัดบุรีรัมย์ ทำให้ได้รับความรู้เกี่ยวกับภาพวิถีชีวิต ประวัติศาสตร์ของชาวฮากกาจังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งมีประวัติศาสตร์อันยาวนานกว่า 100 ปี ผ่านการบอกเล่าจากผู้รู้หลายอำเภอ เช่น อำเภอเมือง อำเภอลำปลายมาศ อำเภอประโคนชัย อำเภอกระสัง อำเภอห้วยราช เป็นต้น รวมทั้งยังได้เรียนรู้การสืบทอดการทำอาหารของชาวฮากกาหลากหลายเมนู เช่น ย่างเท่วฟู (เต้าหู้ยัดไส้), เคว่หุงก, จูหุงกเปี้ยง, เก จั่ว (ไก่ผัดเหล้า), ฟุงมุนจูหุงก (พะโล้ฮากกา), ชาหมูใส่ถั่วลิสง เป็นต้น นอกจากนี้สมาชิกเว็บไซต์ยังได้เดินทางไปทำความรู้จักกับชาวฮากกา จังหวัดนครราชสีมาอีกด้วย ซึ่งได้รับการต้อนรับจากสมาคมฮากกาจังหวัดนครราชสีมาเป็นอย่างดี

ในการจัดกิจกรรมลงพื้นที่จริงนั้น นับเป็นกิจกรรมที่ทำให้สมาชิกเว็บไซต์ได้เรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชาวฮากกาของจังหวัดราชบุรี จังหวัดบุรีรัมย์และจังหวัดนครราชสีมา รวมทั้งได้ฟังคำบอกเล่า เรื่องราว วิถีชีวิตของชาวฮากกาในอดีต การได้ยินเสียงคำบอกเล่าเหล่านี้ทำให้เห็นภาพวิถีชีวิตของชาวฮากกาในอดีต ยิ่งทำให้สมาชิกเว็บไซต์เกิดความรู้สึกสำนึกถึงในความเป็นฮากกา ทั้งยังได้ทำให้เกิดเครือข่ายของชาวฮากกาด้วย

กิจกรรมดังกล่าวทำให้ชาวฮากกาจากที่ต่างๆ ได้มาพบปะ พูดคุย แลกเปลี่ยนกัน โดยสังเกตจากช่วงของการแนะนำตัว เช่น ในการประชุมที่จังหวัดราชบุรี (การลงพื้นที่ภาคสนามครั้งแรก) สมาชิกชาวฮากกาได้มีการแนะนำตัวที่แตกต่างออกไป กล่าวคือ ได้มีการแนะนำตัวโดยบอกชื่อ ที่อยู่ รวมทั้งบอกถึงประวัติของบรรพบุรุษของตนเอง ว่ามาจากหมู่บ้านใดของประเทศจีน มา

ตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ใด และประกอบอาชีพอะไร เป็นต้น สิ่งเหล่านี้สามารถแสดงถึงความเป็นตัวตนและความภาคภูมิใจในความเป็นชาวฮากกาได้อย่างดี

5) ถ่ายทอดเรื่องราวชาวฮากกา

สมาชิกเว็บไซต์ชาวฮากกา ได้ถ่ายทอดเรื่องราวที่ตนเองสนใจ ผ่านการนำเสนอทั้งในรูปแบบการเขียนบทความหรือเรื่องเล่าที่ตนเองสนใจ จำนวน 26 เรื่อง รูปแบบการทำวิดีโอ จำนวน 2 เรื่องและภาพประกอบเพลง จำนวน 2 เพลง ประกอบไปด้วย

- เรื่องเล่าที่เกี่ยวกับประวัติบรรพชน ครอบครัวของผู้เขียน จำนวน 5 เรื่อง ได้แก่ คิดถึงอาพ่อ : แท่นเจียง, ลูกจีนเลี้ยงแต่นายเมืองพาน เวียงป่าเป้า, เรื่องเล่าของนายจ้งไท้, รอยริ้วผ้า และบ้านของฉัน

- เรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ฮากกา จำนวน 2 เรื่อง ได้แก่ ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชาวฮากกา, ประวัติสิ่งโตทองฮากกาปากน้ำโพ

- เรื่องเล่าที่เกี่ยวกับประเพณี พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับชาวฮากกา จำนวน 4 เรื่อง ได้แก่ ฉินหมิ่นในความทรงจำ, นุดฟาเหยียน, ธรรมเนียมชาวฮากกาที่เกี่ยวข้องกับการเกิด การเปลี่ยนผ่านวัย และการฉลองวันเกิด, เจ้าสาวน้อยฮากกา (ขึ้นหย่องไ้) เป็นต้น

- เรื่องเกี่ยวกับศาลเจ้า จำนวน 2 เรื่อง ได้แก่ ศาลเจ้าเจี๋ยเทพธิดา, ศาลเจ้าฮั่นฮวง เป็นต้น

- อาหารที่เกี่ยวข้องกับชาวฮากกา จำนวน 4 เรื่อง ได้แก่ หม้อยซ้อยเค่วหุก, ผุงจิว, ไก่อบเกลือ, ผักขู่มัก

- เกี่ยวกับสุขภาพ 1 เรื่อง ได้แก่ การบริหารจัดการยูทธร้วยตันกง ลดหยุดเบาหวาน

- เพลง 1 เพลง ได้แก่ บทเพลงขานเกอของชาวฮากกา

- สำนวน สุภาษิต คำพังเพย 1 เรื่อง ได้แก่ สำนวนอมตะและคำพังเพยในภาษาฮากกา

- อาชีพ 1 เรื่อง ได้แก่ การตั้งถิ่นฐานโรงงานทอผ้าของคนฮากกาในราชบุรี

- เทศกาล ตำนาน เรื่องเล่าที่เกี่ยวกับประเพณีจีน 5 เรื่อง ได้แก่ เทศกาลฤดูใบไม้ผลิ (ตรุษจีน), เทศกาลชิงหมิง, เทศกาลตวนอู้ (ไหว้บ๊ะจ่าง), เทศกาลราตรี 7, เทศกาลจงชิว (ไหว้พระจันทร์) เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีวิดีโออีก 2 เรื่อง ได้แก่ การทำอาหารแบบฮากกาบุรีรัมย์ และการประกอบพิธีศพแบบฮากกา หากใหญ่-สะเดา และผลงานภาพประกอบเพลง 2 เรื่อง ได้แก่ ภาพกิจกรรมการดำเนินงานในโครงการ ฯ และ ภาพอัตลักษณ์ชาวฮากกา เป็นต้น โดยผลงานส่วนใหญ่ที่ผ่านการตรวจสอบอย่างสมบูรณ์ได้เผยแพร่ลงเว็บไซต์ www.hakkapeople.com เป็นที่เรียบร้อยแล้ว

6) ตรวจสอบเนื้อหา เพื่อความถูกต้องและสมบูรณ์

จากการที่สมาชิกเว็บไซต์ได้เขียนเรื่องเล่า หรือบทความแล้ว จำเป็นต้องผ่านการตรวจสอบ เพื่อให้บทความมีความสมบูรณ์ สามารถนำไปใช้ในการอ้างอิงเชิงวิชาการได้ โดยได้รับเกียรติจากผู้ทรงคุณวุฒิ 2 ท่าน ได้แก่ รองศาสตราจารย์ ดร.บุญเรือง ชื่นสุวิมล จาก

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และ อาจารย์ ดร.กรุตา เชียงจิ่ง จากมหาวิทยาลัยศิลปากร ซึ่งทั้งสองท่านมีเชื้อสายจีนฮากกา เป็นผู้ให้ข้อเสนอแนะเพื่อให้บทความมีความสมบูรณ์และมีความถูกต้องจากการจัดเวทีการประชุมเพื่อตรวจสอบเนื้อหาดังกล่าว นับเป็นโอกาสดีที่สมาชิกฮากกาได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิด้วย

7) จัดเวทีเผยแพร่ความรู้ ภาษา วัฒนธรรมจีนฮากกา

การจัดเวทีเผยแพร่ความรู้ ภาษา วัฒนธรรมจีนฮากกา ทีมวิจัยได้จัดที่สมาคมฮากกา จังหวัดนครสวรรค์ โดยได้รับเกียรติจากท่านผู้อาวุโสมาให้ความรู้เกี่ยวกับชาวจีนฮากกาในจังหวัดนครสวรรค์ และยังได้รับฟังปาฐกถาพิเศษ จากคุณนภดล ขวาลกร ผู้อำนวยการศูนย์ ฮากกา ศึกษา- กรุงเทพฯ ฯ เรื่องการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์พื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมจีน ฮากกา ซึ่งทำให้ชาวฮากกา และสมาชิกเว็บไซต์ฮากกา ได้เห็นคุณค่าและความสำคัญของภาษาและวัฒนธรรมฮากกา รวมถึงแนวทางที่จะอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมฮากกาต่อไป

4. ผลลัพธ์ที่เกิดจากงานวิจัย

จากกระบวนการทำงานวิจัยในโครงการ “พลังภาษาและวัฒนธรรมในการส่งเสริมการถ่ายทอดภูมิปัญญาอย่างยั่งยืนผ่านชุมชนออนไลน์ : กรณีศึกษากลุ่มจีนฮากกา” ทำให้เกิดผลลัพธ์ที่บรรลุตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1) ได้บันทึกภูมิปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์ฮากกา ที่ผลิตออกมาเป็นชุดความรู้ในเรื่องต่างๆ เช่น ภาษา พิธีกรรม อาหาร ประวัติศาสตร์ จำนวน 2 บทความ วิดีทัศน์ 2 เรื่อง และภาพประกอบเพลง 2 เรื่อง ผ่านการตีพิมพ์ในรูปแบบหนังสือ และเผยแพร่สู่เว็บไซต์ www.hakkapeople.com

2) เกิดเครือข่ายในการทำงานด้านภาษาและวัฒนธรรมของชาวฮากกา ได้แก่ เว็บไซต์และสมาชิกเว็บไซต์ www.hakkapeople.com, สมาคมฮากการาชบุรี, สมาคมฮากกาบุรีรัมย์, สมาคมฮากกานครราชสีมา, สมาคมฮากกาปากช่อง, สมาคมฮากกานครสวรรค์, สมาคมฮากกาหาดใหญ่ เป็นต้น

3) จำนวนสมาชิกเว็บไซต์เพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้เป็นผลจากการประชาสัมพันธ์โครงการ และจากการบอกต่อแบบปากต่อปาก

5. กระบวนการจัดการความรู้ : ความสำเร็จและความท้าทาย

หากพิจารณากระบวนการถ่ายทอดความรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวฮากกา ภายใต้การดำเนินงานในโครงการวิจัยดังกล่าว นับเป็นกระบวนการจัดการความรู้ อย่างหนึ่ง ซึ่งสอดคล้องกับความหมาย และลักษณะของการจัดการความรู้ ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

1) ในเชิงความหมาย

จากกระบวนการดำเนินโครงการ ฯ ได้มีการศึกษา ค้นคว้า ถ่ายทอดข้อมูลทั้งด้านภาษาและภูมิปัญญาท้องถิ่นตามประเด็นที่สมาชิกเว็บไซต์สนใจ จากนั้นได้มีการถ่ายทอดความรู้

ผ่านการเขียนบทความ และได้รับการตรวจสอบข้อมูลเพื่อให้ได้องค์ประกอบครบถ้วนสมบูรณ์จากผู้ทรงคุณวุฒิ และได้มีการเผยแพร่ผ่านเว็บไซต์ ให้บุคคลที่สนใจอื่นๆ สามารถเข้าถึงข้อมูลเหล่านี้ได้ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหน นอกจากนี้เว็บมาสเตอร์ผู้บริหารจัดการเว็บไซต์ยังได้จัดหมวดหมู่ของความรู้เป็นประเภทอีกด้วย เช่น กลุ่มประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ฮากกา, กลุ่มอาหาร, กลุ่มเทศกาลตำนานจีน เป็นต้น

จากกระบวนการดำเนินงานโครงการ ฯ ดังกล่าว นับว่ามีความสอดคล้องกับการให้คำนิยามของวิจารณ์ พานิช กล่าวคือ เกิดการรวบรวม การจัดระบบ การจัดเก็บและการเข้าถึงข้อมูล เกิดการแบ่งปันความรู้ รวมทั้งใช้เทคโนโลยีและคอมพิวเตอร์เป็นเครื่องมือช่วยเพิ่มพลังในการจัดการความรู้

2) ในเชิงองค์ประกอบหลักของการจัดการความรู้

องค์ประกอบหลักของการจัดการความรู้ ประกอบไปด้วย คน เทคโนโลยี และระบบการจัดการความรู้ หรือกระบวนการจัดการความรู้ ในกระบวนการถ่ายทอดความรู้ของชาวฮากกา ได้เกิดองค์ประกอบหลักของการจัดการความรู้ใน 3 ลักษณะเช่นกัน กล่าวคือ

1) คน คือ สมาชิกเว็บไซต์ฮากกา ผู้มีความสนใจในการศึกษาหาความรู้ รวมทั้งยังเป็นผู้ที่มีความตระหนัก เห็นคุณค่าและความสำคัญของภาษาและวัฒนธรรมของชาวฮากกาที่กำลังจะสูญหายไป มาร่วมศึกษาความรู้ และร่วมถ่ายทอดความรู้เหล่านั้นเพื่อสืบทอดให้แก่คนรุ่นหลัง ซึ่งการค้นหาค้นคุณภาพที่มีลักษณะเช่นนี้ เป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากจะทำให้เกิดพลังในการทำงานร่วมกัน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามที่ตั้งไว้

2) เทคโนโลยี คือ การใช้เว็บไซต์ www.hakkapeople.com เป็นเครื่องมือสำคัญที่จะเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดความรู้ จากคนกลุ่มหนึ่งสู่อีกกลุ่มหนึ่ง รวมทั้งยังสามารถใช้เป็นพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนข้อมูล หรือความคิดเห็น ตลอดจนยังเป็นเครื่องมือที่ทำให้ชาวฮากกา หรือสมาชิกเว็บไซต์ฮากกาได้รู้จักกันทั้งในโลกของอินเทอร์เน็ต และในโลกความจริง อาจกล่าวได้ว่าการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีทำให้ได้รู้จักโลกของชาวฮากกา และทำให้ชาวฮากกามีความสัมพันธ์อันที่พี่น้องร่วมกันมากยิ่งขึ้น

3) ระบบการจัดการความรู้ หรือกระบวนการจัดการความรู้ คือ กระบวนการถ่ายทอดความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวฮากกา ตั้งแต่ การจัดทำเว็บไซต์ www.hakkapeople.com การค้นหาสมาชิกเว็บไซต์ที่เป็นผู้มีใจรักในการศึกษา เรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมของชาวฮากกา ตลอดจนเป็นผู้ที่มีความตระหนัก เห็นคุณค่าและความสำคัญของภาษาและวัฒนธรรมฮากกาที่กำลังจะสูญหายไป รวมทั้งพร้อมที่จะถ่ายทอดความรู้ของตนเองไปสู่ลูกหลานตลอดจนผู้อื่นที่มีความสนใจ

3) ในเชิงการสร้างและการถ่ายโอนความรู้

การถ่ายทอดความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวฮากกาออนไลน์ สามารถอธิบายได้ตามขั้นตอนการสร้างและถ่ายโอนความรู้ของ Nonaka ดังนี้

1) Socialization ถือว่าเป็นการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้จากบุคคลสู่บุคคล กล่าวคือ สมาชิกเว็บไซต์ฮากกาหลายท่านมีความรู้ฝังอยู่ในตนเอง (tacit Knowledge) ทั้งจากการผ่านประสบการณ์โดยตรงในวัยเด็ก เกิดการรับรู้ เรียนรู้ จากการฟังคำบอกเล่าของผู้สูงอายุ รวมทั้งเกิดจากการเรียนรู้จากการศึกษา ค้นคว้า เพิ่มเติม ความรู้เหล่านี้ได้ผ่านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งจากการใช้พื้นที่บนเว็บไซต์ และจากการจัดกิจกรรมในโครงการ ฯ ทำให้สมาชิกเว็บไซต์สามารถพบปะและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งถือว่าเป็นการถ่ายทอดความรู้จากคนสู่คน

2) Externalization เป็นการดึงความรู้จากภายในตัวคน (tacit Knowledge) ถ่ายทอดออกมาเป็นลายลักษณ์อักษร (explicit Knowledge) กล่าวคือ สมาชิกเว็บไซต์หลายคนที่ได้ร่วมดำเนินงานโครงการ ฯ ได้ถ่ายทอดความรู้ของตนเอง ผ่านการเขียนตามแบบที่ตนเองถนัด บางคนเขียนเรื่องเล่าประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจริงจากบรรพบุรุษของตนเอง เช่น เรื่องลูกจิ้นเชียง แต้้นสายเมืองพาน เวียงป่าเป้า, เรื่องเล่าของนายจ้งไท่ บางคนมีความสามารถอ่านภาษาจีน จึงได้ศึกษาค้นคว้าตำราจีน แล้วถ่ายทอดความรู้ผ่านการแปลและเรียบเรียงให้คนไทยส่วนใหญ่เข้าใจได้ง่าย เช่น เรื่องประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชาวฮากกา, เรื่องเล่าเกี่ยวกับประเพณี พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับชาวฮากกา เป็นต้น

3) Combination เป็นการรวบรวมความรู้ที่ได้จากหนังสือ ตำรา (explicit knowledge) มาสร้างเป็นความรู้ประเภทใหม่ (explicit knowledge) กล่าวคือ สมาชิกเว็บไซต์บางท่านมีความพยายามในการถ่ายทอดความรู้ โดยนำมาดัดแปลงเป็นนวัตกรรมใหม่ ดังเช่น การทำบัตรคำศัพท์ภาษาจีนฮากกา เผยแพร่ผ่านเว็บไซต์ เหมาะสำหรับผู้ที่ต้องการเรียนรู้ภาษาฮากกาเบื้องต้น รวมทั้งมีความพยายามที่จะทำบทเรียนภาษาฮากกาอย่างง่ายผ่านเว็บไซต์

4) Internalization เป็นการนำความรู้ที่เรียนรู้มาไปปฏิบัติได้จริง ในขั้นตอนนี้จำเป็นต้องมีการประเมินผล และติดตามผลหลังจากจบการดำเนินงานโครงการว่าสมาชิกเว็บไซต์ฮากกาสามารถนำความรู้ที่ได้ไปปฏิบัติได้จริงหรือไม่ เช่น ควรมีการติดตามว่ามีสมาชิกท่านใดสามารถนำสูตรอาหารของชาวฮากกาไปทำจริง เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม จากการติดตามเว็บไซต์ของผู้เขียนอย่างสม่ำเสมอ พบว่า หลังจากการดำเนินโครงการฯ สิ้นสุดแล้วยังคงมีจำนวนสมาชิกเว็บไซต์เพิ่มขึ้น เพราะยังมีผู้ที่สนใจค้นคว้าเกี่ยวกับฮากกาเข้ามาเพื่อหาข้อมูลในอินเทอร์เน็ต ในเว็บไซต์ แล้วสมัครเป็นสมาชิกทั้งยังมีการสอบถามความรู้จากผู้รู้ในเว็บไซต์มากขึ้น นอกจากนี้สมาชิกเว็บไซต์ฮากกาที่เข้าร่วมโครงการ ยังได้มีการนัดพบปะสังสรรค์กันอยู่เป็นประจำ ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน และเกิดการแลกเปลี่ยนร่วมกันมากขึ้นทั้งในโลกออนไลน์ และในโลกแห่งความเป็นจริง

สรุปได้ว่า กระบวนการถ่ายทอดความรู้ภาษาและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวฮากกาออนไลน์ ได้เกิดการส่งผ่าน (transmission) และซึมซับ (absorption) ความรู้ด้านภาษาและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวฮากกา อย่างน้อยที่สุดก็ทำให้สมาชิกเว็บไซต์ฮากกาได้เกิดความตระหนักว่า ภาษาและวัฒนธรรมของชาวฮากกากำลังจะสูญหายไป หากปล่อยไว้นานวัน โดยที่ไม่มีการจัดการอะไรเลย สักวันหนึ่งภาษาและวัฒนธรรมของชาวฮากกาในประเทศไทยจะสูญหายไปเป็นที่สุด

ความรู้สึกเหล่านี้นับเป็นสิ่งสำคัญที่จะนำไปสู่การต่อยอด หรือการขยายผลเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวฮากกาสืบไป

4) ในเชิงกระบวนการจัดการความรู้

ในกระบวนการถ่ายทอดความรู้ภาษาและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวฮากกา ได้เกิดกระบวนการจัดการความรู้ ตามรูปแบบแนวทางของสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ 7 ประการ ดังต่อไปนี้

1) บ่งชี้ความรู้ที่จำเป็นต้องมี กล่าวคือ ผู้เขียน และสมาชิกเว็บไซต์ฮากกา เกิดความเข้าใจในการดำเนินงานโครงการฯ ร่วมกัน ทั้งเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ ผ่านกิจกรรมเวทีชี้แจงโครงการฯ เพื่อทำความเข้าใจและสำรวจความพร้อมของผู้เข้าร่วมโครงการฯ สิ่งเหล่านี้ทำให้ผู้เข้าร่วมโครงการฯ เข้าใจ และรู้บทบาทของตนเองในการดำเนินงานโครงการฯ ร่วมกัน

2) การสร้างและแสวงหาความรู้ จากการดำเนินงานโครงการฯ ได้เกิดการสร้างและแสวงหาความรู้ผ่านกิจกรรมต่างๆ โดยเฉพาะกิจกรรมลงพื้นที่เรียนรู้ภูมิปัญญาของชาวฮากกา ในภาคสนามทั้งในจังหวัดราชบุรี จังหวัดบุรีรัมย์ และจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งทำให้สมาชิกเว็บไซต์ฮากกา ได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์การอพยพของบรรพบุรุษชาวฮากกา จากการบอกเล่าของผู้อาวุโส รวมทั้งยังได้สัมผัสแหล่งเรียนรู้ที่มีต้นกำเนิดมาจากชาวฮากกาอีกด้วย ดังเช่น การเยี่ยมชมโรงงานทอผ้าชาวม้า ซึ่งมีต้นกำเนิดมาจากชาวฮากกาในจังหวัดราชบุรี เป็นต้น

3) การจัดความรู้ให้เป็นระบบ จากการจัดหมวดหมู่ของเว็บไซต์โดยเว็บมาสเตอร์ ร่วมกับทีมวิจัยกำหนดให้มีพื้นที่เฉพาะสำหรับการเผยแพร่บทความที่ได้จากงานวิจัยผ่านเว็บไซต์ รวมทั้งยังนำเสนอในรูปแบบไฟล์ pdf ที่ผู้อื่นไม่สามารถแก้ไขได้ และยังจัดหมวดหมู่ แบ่งแยกตามประเภทไว้อย่างเป็นระบบ เช่น หมวดประวัติศาสตร์ หมวดประเพณี เป็นต้น ซึ่งผู้ที่สนใจเรื่องราวของชาวฮากกา สามารถนำข้อมูลเหล่านี้ไปใช้ประโยชน์ได้ นอกจากนี้ข้อมูลหรือบทความเหล่านี้ได้ผ่านการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว ทำให้มีความน่าเชื่อถือและสามารถนำไปอ้างอิงตามหลักวิชาการได้

4) การประมวลและกลั่นกรองความรู้ กล่าวคือ ได้มีการปรับปรุงแก้ไขบทความให้เป็นไปในลักษณะเดียวกัน โดยผ่านการตรวจสอบความถูกต้องและทำให้เกิดความสมบูรณ์จากนักวิชาการ และผู้ทรงคุณวุฒิ ทำให้บทความที่สมาชิกเว็บไซต์ฮากกาเขียนนั้นมีการอ้างอิงถึงแหล่งที่มา และเป็นข้อมูลที่เชื่อถือได้

5) การเข้าถึงความรู้ บทความหรือองค์ความรู้ของชาวฮากกาที่สมาชิกเว็บไซต์ฮากกาได้เขียนขึ้นนั้น ได้ผ่านการเผยแพร่ลงบนเว็บไซต์ www.hakkapeople.com เหมาะสำหรับนักศึกษาหรือบุคคลที่สนใจเรื่องราวของชาวฮากกา หากมีสัญญาณเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตก็สามารถเข้าถึงความรู้ได้ทุกที่ ทุกเวลา สะดวกรวดเร็ว ในขณะเดียวกันทีมวิจัยได้รวบรวมบทความเหล่านี้จัดพิมพ์เป็นหนังสือ เพื่อเผยแพร่ความรู้เหล่านี้ไปยังกลุ่ม/ บุคคลที่เข้าไม่ถึงเว็บไซต์ด้วย เช่น แจกให้กับสมาคมฮากกาในจังหวัดต่างๆ เป็นต้น

รูปที่ 1 หนังสือรวบรวมบทความจากชาวฮากกาออนไลน์

ผู้สนใจสามารถอ่านรายละเอียดได้ที่ <http://www.hakkapeople.com/node/4573>

6) การแบ่งปันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กล่าวคือ เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ หรือการถ่ายทอดความรู้เป็นไปตามลักษณะ Socialization, Externalization, Combination และ Internalization ตามแนวคิดของ Nonaka ดังที่อธิบายไปแล้วข้างต้น

7) การเรียนรู้ จากการดำเนินงานโครงการฯ ยังไม่เห็นการนำความรู้ที่ได้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์โดยทันที แต่กระบวนการถ่ายทอดความรู้ด้านภาษาและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวฮากกาที่ผ่านมา ทำให้เกิดสิ่งที่ดีเจ๋งที่สุดคือ สมาชิกเว็บไซต์ฮากกาที่เข้าร่วมโครงการฯ เกิดความตระหนัก เห็นคุณค่าและความสำคัญของภาษา ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวฮากกา รวมทั้งทำให้เกิดความรักและความภาคภูมิใจในความเป็นฮากกา สามารถนำไปสู่การต่อยอดและขยายผล ถ่ายทอดความรู้ของฮากกาสืบทอดไปยังลูกหลานได้

สรุป การดำเนินงานในโครงการ “พลังภาษาและวัฒนธรรมในการส่งเสริมการถ่ายทอดภูมิปัญญาอย่างยั่งยืนผ่านชุมชนออนไลน์ : กรณีศึกษากลุ่มจีนฮากกา” นับเป็นการจัดการความรู้ที่เกิดจากการรวบรวม จัดระบบ จัดเก็บความรู้ เกิดการสร้างและถ่ายโอนความรู้ จากความรู้ในตัวคน (tacit Knowledge) สู่ความรู้ภายนอก (explicit Knowledge) ผ่านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน กลายมาเป็นบทความ หรือข้อเขียนที่สะท้อนเรื่องราวของชาวฮากกา โดยผ่านการตรวจสอบจากนักวิชาการ และผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งจะช่วยให้บทความเหล่านั้นมีความน่าเชื่อถือ สามารถอ้างอิงทางวิชาการได้ รวมทั้งยังใช้เทคโนโลยี หรือ เว็บไซต์ www.hakkapeople.com เป็นพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเผยแพร่ความรู้ ซึ่งจะทำให้บุคคลอื่นสามารถเข้าถึงความรู้

เหล่านี้ได้อย่างสะดวก และรวดเร็ว กระบวนการเหล่านี้นับเป็นการอนุรักษ์ และฟื้นฟูภาษาและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวฮากกา โดยผู้เป็นเจ้าของภาษาหรือเจ้าของวัฒนธรรมเอง

6. ความท้าทาย

ความสำเร็จของชาวฮากกาทบโลกอินเทอร์เน็ต เป็นเพียงตัวอย่างหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นว่า หากมีการจัดการความรู้ที่ดี ก็จะสามารถนำไปสู่การถ่ายทอดความรู้และการพัฒนาความรู้ได้อย่างดี ซึ่งจะต้องประกอบไปด้วย (คน) สมาชิกชาวฮากกาออนไลน์ที่มีสำนึกที่จะถ่ายทอดและสืบสานความรู้ด้านภาษา และวัฒนธรรมของชาวฮากกา โดยอาศัยอินเทอร์เน็ต (เทคโนโลยี) ที่ทำให้สมาชิกชาวฮากกา ได้แลกเปลี่ยนความรู้ และเข้าถึงองค์ความรู้ได้ไม่ว่าจะอยู่แห่งใด รวมไปถึงมีกระบวนการวิจัย (กระบวนการจัดการความรู้) ที่สามารถทำให้พัฒนาคนและพัฒนาความรู้ได้เป็นอย่างดี

อย่างไรก็ตาม ในการดำเนินโครงการฯ ได้ทำให้ทีมวิจัยได้มองเห็นความท้าทายในหลายด้าน สามารถอธิบายได้ดังนี้

ประการแรก สมาชิกเว็บไซต์ฮากกาได้มีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล หรือการแลกเปลี่ยน โดยผ่านเว็บไซต์ www.hakkapeople.com เป็นปกติอยู่แล้ว แต่เมื่อสมาชิกเว็บไซต์ฮากกาได้เข้าร่วมโครงการฯ ในระยะแรกจะเกิดความกังวล อันเนื่องมาจากการทำงานร่วมกับนักวิชาการ และมีความกังวลที่จะเขียนให้ตรงตามหลักวิชาการ ทำให้สมาชิกหลายท่านไม่กล้าเขียนเรื่องราวของตนเอง โดยพื้นฐานของชนกลุ่มนี้พบปะกันในเว็บไซต์อาจมีหลายจุดประสงค์ เช่น เพื่อหาเพื่อนคุย เพื่อผ่อนคลายความเครียด เพื่อบอกเล่าเรื่องราวชาวฮากกาอย่างไม่เป็นทางการ เมื่อมีนักวิชาการเข้ามาเกี่ยวข้อง ทำให้มีบางคนเกิดความกลัวและกังวลจึงไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมในโครงการ บางคนคอยติดตามอยู่ห่างๆ บางคนอยากร่วมทำโครงการฯ แต่ไม่สามารถเขียนความรู้ออกมาได้ บางคนมีความรู้อยู่ในตัวแต่ไม่ทราบว่าถ่ายทอดอย่างไร ปัญหามากมายหลากหลายที่นักวิจัยต้องเผชิญระหว่างการทำงาน ทีมวิจัยจึงต้องอธิบายและให้กำลังใจในการเขียนแก่สมาชิกเว็บไซต์ โดยให้เริ่มต้นจากสิ่งที่ตัวเองรู้ดีที่สุดก่อน เขียนตามความถนัดยังไม่ต้องยึดหลักเกณฑ์ทางวิชาการ นอกจากนั้นนักวิจัยควรอธิบาย หรือใช้ภาษาที่ง่ายต่อความเข้าใจ และพยายามเลี่ยงการใช้คำว่า บทความวิชาการ ตามหลักวิชาการ เพราะจะเป็นการปิดกั้นความคิดของคนที่อยู่นอกวงวิชาการ

ประการที่สอง ภาษาฮากกามีหลายสำเนียงตามท้องถิ่นที่ได้มาจากบรรพบุรุษ อีกทั้งบางถิ่นยังมีการปนคำจากภาษาจีนถิ่นอื่นที่ไม่ใช่ภาษาฮากกา จึงเป็นประเด็นที่ทำให้เกิดการถกเถียงเป็นอย่างมากว่า ควรใช้คำไหนจึงจะถูกต้อง ส่วนสมาชิกที่ต้องการบันทึกข้อมูลพยายามที่จะแก้ปัญหาโดยการบันทึกแต่ละสำเนียงถิ่นโดยอ้างอิงแหล่งข้อมูลว่าใครเป็นผู้บอก ซึ่งเป็นการแก้ไขข้อขัดแย้งได้บางส่วน อย่างไรก็ตาม ยังมีบางคนที่ยังคงไม่ยอมรับฟัง จึงทำให้เสียโอกาสในการถ่ายทอดภาษาของบางถิ่นไป

ประการที่สาม การบริหารจัดการเวลาในการทำกิจกรรม เนื่องจากสมาชิกเว็บไซต์ฮากกาส่วนใหญ่อยู่ในวัยทำงาน การจัดประชุมต้องกำหนดวันล่วงหน้าและหลีกเลี่ยงงานเทศกาลที่สำคัญของชาวฮากกา รวมถึงกิจกรรมที่ต้องเดินทางไปต่างจังหวัด สมาชิกบางท่านไม่สามารถทำงานได้ เป็นผลทำให้สมาชิกบางท่านไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้การดำเนินงานโครงการฯ ยังทำให้สมาชิกเว็บไซต์ฮากกาเกิดความสนิสนกัน เปรียบเสมือนญาติพี่น้อง กล้าแสดงตัวตน จนบางครั้งทำให้เกิดการสนทนา หรือการพูดคุยนอกเรื่อง หรือนอกประเด็นในที่ประชุมส่งผลให้ไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ทีมวิจัยจึงต้องแก้ปัญหาด้วยการกระตุ้น เตือน เพื่อให้สมาชิกเว็บไซต์ฮากกาสามารถเขียนบทความได้ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

สรุป การทำงานใดๆ ก็ตาม เมื่อมีความสำเร็จย่อมมีอุปสรรค มากบ้างน้อยบ้าง ถือเป็นบทเรียนที่สามารถนำไปปรับใช้กับประสบการณ์ในอนาคต ยิ่งพบความท้าทายมากยิ่งขึ้นศักยภาพในการแก้ปัญหา หลังจากทีโครงการวิจัยนี้ได้เสร็จสิ้นแล้ว ทีมวิจัยได้พบว่าสิ่งสำคัญที่ควรจะทำงานวิจัยต่อไปคือ จะทำอย่างไรให้เยาวชนชาวฮากกาลุกขึ้นมาสนใจในภาษาและวัฒนธรรมของบรรพบุรุษ เพื่อทำให้เกิดความตระหนัก และรู้จักรากเหง้าของบรรพบุรุษตนเอง ซึ่งปัจจุบันเป็นช่วงเวลาที่คนรุ่นอาวุโสยังมีศักยภาพในการถ่ายทอดองค์ความรู้เหล่านี้อยู่ หากหมดคนรุ่นอาวุโสรุ่นนี้ หรือปล่อยทิ้งไว้นานวันเข้าก็จะมีผู้สืบทอดภาษาและวัฒนธรรมของชาวฮากกาอีกต่อไป

7. สรุปและข้อเสนอแนะ

การจัดการความรู้ของกลุ่มฮากกาบนโลกอินเทอร์เน็ต เป็นการดึงความรู้ที่อยู่ภายในตัวบุคคล (tacit Knowledge) นำมาจัดการทำให้เป็นระบบรวมทั้งมีการสร้าง แสวงหาความรู้ เข้าถึงความรู้ ประมวลและกลั่นกรองความรู้ แบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ และร่วมเรียนรู้ เพื่อนำไปสู่การทำให้ความรู้เป็นสิ่งที่ปรากฏชัดแจ้ง ผ่านหนังสือ และเว็บไซต์ www.hakkapeople.com โดยองค์ประกอบที่สำคัญคือ คน เทคโนโลยี และระบบการจัดการความรู้ สรุปตามรูปภาพได้ดังนี้

รูปที่ 2 การจัดการความรู้ของสมาชิกชาวฮากกาออนไลน์

ผลจากการดำเนินงานวิจัย นอกจากจะบรรลุตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัยแล้ว ยังทำให้เกิดความสัมพันธ์/เครือข่าย ของชุมชนชาวฮากกา และผู้ที่สนใจในการเรียนรู้เรื่องของชาวฮากกา และยังเป็นการเปิดพื้นที่การแสดงความเป็นตัวตน โดยการรวมกลุ่มคนที่มีความสนใจร่วมกันทางความคิด รสนิยม และอุดมการณ์ ผ่านโลกออนไลน์ นำมาสู่การปฏิบัติในโลกแห่งความเป็นจริง

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ากระบวนการวิจัยจะทำให้เกิดองค์ความรู้ต่างๆ มากมาย แต่ยังคงขาดการนำความรู้ที่ได้ไปใช้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริง ซึ่งยังคงต้องมีการยกระดับ และพัฒนากระบวนการถ่ายทอดความรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ระดับเยาวชนชาวฮากกา ผ่านการปฏิบัติ จะทำให้เยาวชนหรือคนที่ไม่สนใจ มาสนใจเรื่องราวของเชื้อชาติพันธุ์ตนเองได้อย่างไร จะทำอย่างไรให้เยาวชนชาวฮากกาเกิดความรู้ ความเข้าใจ สามารถปฏิบัติได้ ตลอดจนสามารถเป็นผู้ถ่ายทอดให้กับคนรุ่นต่อไป ทำให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ ตลอดจนทำให้เกิดการฟื้นฟูภาษาและภูมิปัญญาท้องถิ่นสืบต่อไปอย่างต่อเนื่องอีกด้วย

เชิงอรรถ

¹ แนวคิดเรื่อง mental models มีมาช้านาน หมายถึง มุมมอง หรือทัศนคติของการมองโลก ซึ่งผู้คนยึดติดหรือฝังอยู่ในความทรงจำในระยะเวลาอันยาวนาน การรับรู้ในช่วงเวลาสั้นๆ ซึ่งบุคคลสร้างขึ้นเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการคิดหาเหตุผลในสิ่งที่เกิดขึ้นในการดำเนินชีวิตประจำวัน อาจกล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่า mental model คือความเชื่อที่ยึดหรือฝังลึกอยู่อย่างแนบแน่นในตัวบุคคล

² มีชื่ออีกอย่างหนึ่งในภาษาของชุมชนปัญญาเสมือนว่า “heuristics” เป็นเส้นทางลัดสู่ทางแก้ปัญหาใหม่ๆ ที่คล้ายๆ กับปัญหาที่เคยแก้ได้แล้ว โดยคนทำงานที่มีประสบการณ์ บุคคลเหล่านั้นเข้าใจรูปแบบของปัญหาในสถานการณ์ใหม่ และสามารถแก้ไขได้อย่างเหมาะสม

เอกสารอ้างอิง

- นฤมล พฤกษ์ศิลป์ และพัชรา หาญเจริญกิจ. (2543). “การจัดการความรู้ (Knowledge management)”. *รังสิตสารสนเทศ*, 6, 1 (ม.ค.-มิ.ย. 2543), หน้า 60-71.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554*. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- วรศักดิ์ มหัทธโนบล. (2555). *คือฮากกา คือจีนแคะ*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- วิจารณ์ พานิช. (2547). *การจัดการความรู้*. สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม (สคส.). สืบค้นจาก www.huahin.dusit.ac.th/bg/KM/KM_Article.pdf.
- วิจารณ์ พานิช. (2547). *สถานศึกษากับการจัดการความรู้เพื่อสังคม*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- ศิริเพ็ญ อังสิทธิพูนพร, สิงหนาท น้อมเนียน และกุมารี ลาภอาภรณ์. (2557). *รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการวิจัย “พลังภาษาและวัฒนธรรมในการส่งเสริมการถ่ายทอดภูมิปัญญาอย่างยั่งยืน ผ่านชุมชนออนไลน์ : กรณีศึกษากลุ่มจีนฮากกา”*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส).
- สุวัชร จันทจิรากรณ์. (ม.ป.ป.). *การบริหารจัดการความรู้ (Knowledge Management)*. สืบค้นจาก www.pharmacy.cmu.ac.th/admin/files_team/knowledge.pdf.
- อนุธิร์ เดชเทวพร. (2012). “ความเป็นไทย : หลายหน้า การแย่งชิงและแบ่งปันพื้นที่นิยาม”. *Veridian E-Journal*, SU Vol. 5 No.3 September-December 2012.
- อัญญาณี คล้ายสุบรรณ. (2550). *การจัดการความรู้ฉบับปฐมบท*. นครปฐม: เพชรเกษมพรินต์ติ้ง กรุ๊ป.
- Nonaka, I. (1998). *The Knowledge-creation company*. In *Harvard Business Review on knowledge management*. (pp.21-48). Boston, M. A: Harvard Business School Prese.

- Senge, P.M. (2006). *The fifth discipline : The art and practice of the learning organization*. New York: Doubleday.
- Tiwana, Amrit. (2002). *The Knowledge management toolkit :Practicecal techniques for building a knowledge management system*. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.